

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації

Попенюк Ю.А.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Програма та методичні рекомендації

для здобувачів ОС «Магістр»

спеціальності 023«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Івано-Франківськ – 2023 р.

УДК 1234

Друкується за ухвалою Вченої ради Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від «20» червня 2023 р., протокол № 07.

Рецензенти:

Кузенко П.Я., кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Чмелик І.В., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Попенюк Ю.А. Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва : програма та методичні рекомендації для здобувачів ОС «Магістр» спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» Івано-Франківськ : Голіней О.В. , 2023. - 28 с.

© Попенюк Ю.А., 2023

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
1.Програма навчальної дисципліни.....	7
2.Методичні рекомендації до проведення аудиторних занять та самостійної роботи магістрантів.....	10
3. Програмові вимоги до екзамену.....	25
Список використаної та рекомендованої літератури.....	27

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва є важливою дисципліною освітньої програми для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”, яка спрямована на професійне опанування і поглиблене вивчення важливих питань пов’язаних з розвитком мистецтва ХХ – початку ХХІ ст., усвідомлення закономірностей його розвитку та сучасних проблем на прикладі видатних історичних пам’яток і сучасних взірців, що сприятиме розвитку дослідницьких вмінь студентів.

На лекційних і практичних заняттях навчальної дисципліни “Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва” студенти набувають навичок теоретичного аналізу та виявлення проблем в сфері розвитку образотворчого мистецтва з можливістю подальшого втілення результатів роботи в наукове середовище (тези, статті, доповіді на наукових конференціях тощо).

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва» є базовою для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» освітньої програми «Образотворче мистецтво».

Навчальний предмет «Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва» викладається магістрантам протягом одного семестру : на першому курсі у першому семестрі. Обсяг дисципліни: 3 кредити ЄКТС, 90 год. Програма навчальної дисципліни складається з лекційних та практичних занять, а також самостійної роботи студентів.

Основними завданнями вивчення дисципліни є поглиблення і систематизація знань з обраної спеціальності, створення відчуття професійної приналежності до обраного фаху на рівні критичного аналізу досягнень образотворчого мистецтва у світовій та українській художній культурі, а також забезпечення необхідної теоретичної підготовки магістрантів до професійної діяльності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва» є отримання студентами теоретичних і

практичних навичок спрямованих на вивчення історичного досвіду образотворчого мистецтва, конструктивного аналізу закономірностей його сучасного розвитку та теперішніх проблем на прикладі видатних історичних і сучасних вірців, підготовки фахівця з високим рівнем аналітичного мислення та креативності.

Основними цілями вивчення дисципліни є:

- вивчити особливості розвитку образотворчого мистецтва ХХ – початку ХХІ ст.;

- засвоїти особливості закономірностей його розвитку на прикладі видатних історичних пам'яток і сучасних вірців;

- навчити студентів орієнтуватися та критично аналізувати актуальні проблеми в царині сучасного образотворчого мистецтва.

Програмні компетентності.

Інтегральна компетентність (ІК).

Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва під час практичної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 2. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

ЗК 4. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 6. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК).

СК 3. Здатність використовувати знання та практичні навички з сценографії з метою найвиразнішого розкриття концепції і змісту драматичного твору та його художнього втілення.

СК 6. Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості.

Програмні результати навчання.

РН 1. Визначати, аналізувати і пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні, художньо-естетичні аспекти розвитку світового та українського образотворчого і декоративного мистецтва.

РН 4. Представляти форматворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства.

РН 5. Критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття з різних предметних галузей для розв'язання завдань і проблем у галузі образотворчого мистецтва.

РН 7. Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу та методикою проведення наукових досліджень.

РН 11. Володіти знаннями до визначення ефективності та апробації сучасних теоретичних підходів та концепцій інтерпретації феноменів культурно-мистецьких процесів.

РН 14. Застосовувати методологію наукових досліджень у процесі теоретичного і практичного аналізу; дотримуватися принципів академічної доброчесності; узагальнювати результати дослідження та впроваджувати їх у мистецьку практику; виявляти практичні та теоретичні особливості наукової гіпотези.

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва» тісно пов'язана з іншими гуманітарними навчальними дисциплінами, які викладаються в інституті, зокрема «Менеджмент у сфері культури і мистецтв», «Експертиза творів образотворчого мистецтва та захист інтелектуальної власності», «Методологія наукових досліджень».

Семестровий (підсумковий) контроль з дисципліни «Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва» проводиться у формі екзамену, який передбачений в кінці першого семестру. Навчання оцінюється за 100 - бальною шкалою.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Структура навчальної дисципліни

I курс I семестр

Тематика курсу			
Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Модернізм.			
Тема 1. Мистецтво ХХ ст. Авангард початку ХХ ст.	4	0	5
Тема 2. Фовізм та експресіонізм.	2	0	5
Тема 3. Абстракціонізм.	2	2	5
Тема 4. Дадаїзм і сюрреалізм.	0	4	5
Тема 5. Неоавангардизм. Друга половина ХХ ст.	0	4	5
Тема 6. Реалістичне мистецтво після Другої світової війни.	0	2	5
Модуль II. Український постмодернізм.			
Тема 1. Постмодернізм.	4	0	15
Тема 2. Український постмодернізм.	2	4	15

1.2 Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Мистецтво XX ст. Авангард початку XX ст.	4
2	Фовізм та експресіонізм.	2
3	Абстракціонізм.	2
4	Постмодернізм.	4
5	Український постмодернізм.	2
	Разом	14

1.3 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Абстракціонізм.	2
2	Дадаїзм і сюрреалізм.	4
3	Неоавангардизм. Друга половина XX ст.	4
4	Реалістичне мистецтво після Другої світової війни.	2
5	Український постмодернізм.	4
	Разом	16

1.4 Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Мистецтво XX ст. Авангард початку XX ст.	5
2	Фовізм та експресіонізм.	5
3	Абстракціонізм.	5
4	Дадаїзм і сюрреалізм.	5
5	Неоавангардизм. Друга половина XX ст.	5
6	Реалістичне мистецтво після Другої світової війни.	5
7	Постмодернізм.	15
8	Український постмодернізм.	15
	Разом	60

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРАНТІВ.

Змістовий модуль 1. Модернізм.

Короткий зміст лекційного курсу.

Лекція 1. Мистецтво ХХ ст. Авангард початку ХХ ст.

Авангардизм це - узагальнююча назва, яка характеризує течії у світовому мистецтві, що виникли наприкінці ХІХ - початку ХХ століть, метою яких було руйнування традиційних художніх законів, форм та канонів мистецтва попередніх епох, створюючи нові. ХХ століття - час кардинальних стрімких змін у мистецькому світі, у наслідок чого виникли нові течії та стилі, які швидко змінювали один одного. Подеколи новий стиль не встигав ознаменуватися бодай чимось видатним, як уже зникав або ж реформувався художниками в щось нове. На відміну від модернізму, як напрямку у мистецтві, який впевнено закріпився на початку ХХ століття, терміном авангардизм означають будь-які течії, які демонструють крайній радикалізм та епатажність.

Авангардистські тенденції розвинулися у мистецтві Західної Європи, США, Росії, хоча в кожному регіоні мали свої унікальні найхарактерніші особливості, зокрема український авангардизм початку ХХ століття, який помилково називають російським. Авангардизм проявився в цілій низці течій та шкіл, у таких як : фовізм, кубізм, футуризм, абстракціонізм, дадаїзм, сюрреалізм, експресіонізм, конструктивізм, імажизм, а також розвинувся у різних царинах мистецтва, а саме : живопис, скульптура, архітектура, література, музика, кіно. Початок ХХ століття - це був час, коли глядач радо сприймав усе нове, прогресивне.

У ХХ столітті утвердився новий художній засіб відображення світу – фотографія. Це явище торкнулося живопису безпосередньо, призначення

якого віднині ніби ставилося під сумнів. Стало очевидно, що зафіксувати реальність за допомогою камери тепер можна значно швидше і легше, ніж пензлем. Художники змушені були відреагувати на цю новацію і шукати нові методи вираження. Стержнем сучасного живопису було визнано Сезанна. Його внесок у художній розвиток ХХ століття неоціненний. Він не писав реалістичних картин, на яких би зображував пейзажі чи натюрморти : він експериментував, винаходив свій підхід – більш формальний з точки зору структури, тону і світла. Сезанн опирався на принципи, які черпав із власних спостережень. Уперше картини заговорили особливою, власною мовою. Творам Сезанна, насамперед притаманне унікальне відчуття простору. Художники ХХ століття, які йшли за Сезанном, такі як Матісс, фовісти, експресіоністи та інші митці, своєю творчістю визначили, якою має бути нова художня мова.

Художники початку ХХ століття підійшли до питання про те, що саме слід відображати засобами мистецтва. Вони шукали мистецтво скрізь. На думку авангардистів, людина у процесі пізнання має опиратися на первісне світобачення, яке позбавлене негативного впливу цивілізації та культурних норм. Вважаючи, що лише позбувшись умовних обмежень, вона може сприяти вільному творенню нової епохи. І це робило художній процес захоплюючим і напруженим. Історія ХХ століття – це історія розрізнених рухів і шукань художників, який проходив нових умовах – із відчуття свободи, незалежності й жадання новацій. Саме ці поняття стали ключовими для мистецтва ХХ століття.

Мистецтво авангардизму надзвичайно складне і суперечливе, воно містить у собі продуктивні пошуки нових художніх форм і новаторського погляду на бачення світу. Серед його експериментів є невдалі «одноднівки», данина швидкоплинній моді, але й разом з тим залишається й те, що визначило нові імпульси в мистецтві нашого часу.

Лекція 2. Фовізм та експресіонізм.

Фовізм – одна з перших великих нових течій західноєвропейському мистецтві ХХ століття. Слово «фовізм» у перекладі з французької означає «дикі». Це стиль групи французьких художників початку ХХ століття, історія якої досить швидкоплинна. Роботи представників даного стилю були швидше зосереджені на мальовничості, декоративності та насиченості кольорів, аніж на зображальних чи реалістичних аспектах.

Течія фовізм виникла приблизно в 1900 році завдяки зародженню в Парижі дружби між художниками Анрі Матіссом, Андре Дереном та іншими художниками, яка була настояна на протиріччях і відрізнялася непослідовністю. Фовізм представлений надзвичайно яскравими картинами з використанням негармонійної кольорової гами, де багато кольорів дисонують один з одним : наприклад, рожевий на червоному або оранжевий на червоному. Фовісти застосовували різке дикі мазки пензля та різкі, пістряві кольори, проте зображуваний предмет на полотні мав високий ступінь спрощення або абстракції. Революційність наряду полягала в спробі порушити традиції і знайти кольори, подібних до тих, які існують в природі. Яскравий колір використовувався для створення ефекту напруження і декоративності.

Перша спільна виставка фовістів відбулася на осінньому салоні в 1905 році. Своєю назвою наряд завдячує критикові Вокселю, який відгукуючись про статую Донателло, виставлену в тому самому залі, вигукнув : «Донателло з-поміж диких звірів!». Картини фовістів були осуджені, проте, увага щодо них була і позитивною. Найбільш розкритикованою картиною Матісса стала «Жінка в капелюшку», яку згодом придбали, що позитивно вплинуло на Матісса, який страждав від несприйняття його творчості. Незабаром пейзаж Матісса «Розкіш, спокій і насолода» вже навесні 1905 року було представлено на виставці Салону Незалежних у Парижі. Безперечно Анрі Матісс – один із найвизначніших живописців ХХ століття. Його картини демонструють, яким

сильним може бути вплив чистого світла. У своєму живописі він надавав особливого значення шуканню способів передавання настрою за допомогою кольору і лінії.

Одним із найвизначнішим і найтипівішим фовістом безумовно був Андре Дерен, пейзажам якого були властиві яскраві кольори, а також бурхлива, мозаїчна манера письма. Моріс де Вламінк спочатку також використовував «дикі» кольорові контрасти, згодом повернувся до більш стриманого стилю. Фовізм можна віднести до радикального напрямку постімпресіонізму Ван Гога, який поєднується з пуантилізмом Жоржа Сера та інших неоімпресіоністських художників, а саме Поля Сіньяка. Ключовий вплив мали також Поль Сезанн та Поль Гоген, у живописних полотнах котрих, однак, збережені сюжетність і повага до зображених об'єктів.

Фовізм також можна розглядати як відгалуження експресіонізму.

Експресіонізм, що з французької означає вираження, виразність – це літературно-мистецька течія авангардизму, що виникла і сформувалася у Німеччині на початку ХХ століття. Цей літературно-мистецький потік мав своїх прихильників у Франції, Австрії, Польщі, німецькомовній Швейцарії.

Основні творчі принципи експресіонізму полягають у відображенні загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я». В образотворчому мистецтві митець намагався передати у своїх творах напругу переживань та емоцій, людські почуття болю, страждання, страху. Митець бурхливо реагував на дегуманізацію суспільства, знеособлення в ньому людини та розпад духовності, який засвідчувався катаклізмами світового масштабу початку ХХ ст. З усіх мистецьких напрямків нового мистецтва ХХ ст. експресіонізм надзвичайно гостро відобразив конфлікт художньої особи, а саме людини з трагічною й антигуманною дійсністю. Основним засобом виразності митці обирають експресію. В творах одних художників експресіонізм відображався у надзвичайному загостренні трагічного світосприйняття, у інших - у художніх утопіях, елітарності,

замкненого середовища, яке сприймалося острівцем порятунку духовних та гуманістичних цінностей. Наслідком цього конфлікту була радикальність художніх рішень, бунтівне протиставлення і розрив з академічними традиціями. У живописі експресія проявляється в надто яскравій кольоровій гамі та деформації пропорцій. Інколи руйнація старих форм призводила художників до межі абстрактного експресіонізму.

Попередниками експресіонізму, як і Ван Гог, був Едвард Мунк. Для робіт художника характерний інтенсивний колір. Фантастичні декоративні деталі його картин викликані необхідністю передати найпотемніше – глибокі емоційні страждання. Експресіоністи відкидали ідею наслідування мистецтвом природи на користь вираження у творах емоцій, що приховані в глибинах душі художника. Мунк сформував свій власний стиль живопису, якому закручені лінії й різкі кольори оточені дивними примарними образами. Показово, що йому належать такі слова : «Мистецтво протилежне природі. Твір мистецтва може виходити лише із середини людини». Едвард Мунк створював гравюри, літографії та ксилографії, які вплинули на розвиток німецького експресіонізму – руху, що оформився в гурт «Міст», який сформувався у 1905 році у місті Дрездені. На думку багатьох мистецтвознавців, це угруповання є засновником течії німецького експресіонізму, хоча митці й не називали себе цим словом. Згодом, у 1911 році, група молодих художників зі схожими поглядами сформувала в Мюнхені творче об'єднання «Синій вершник». Своєю назвою група завдячує картині Василя Кандінського, яка має однойменну назву. Серед її учасників були художники : Кандінський, Франц Марк, Пауль Клее та Август Маке. Проте назва стилю експресіонізм повністю утвердилась лише в 1913 році.

Загалом можна впевнено сказати, що виникнення цієї течії є реакцією суспільства на дегуманізацію як наслідку індустріалізації й зростання великих міст. Одним із основних засобів, якими експресіонізм відносить себе до течії авангардизму, і якими позначає свій розрив із традиціями загалом, є його

стосунки з реалізмом і загальноприйнятими способами зображати дійсність. В стислій формі можна сказати, що експресіоністи відкидають ідеологію реалізму. Словом експресіонізм називають «художній стиль, в якому прагнуть зобразити не зовнішній світ, а швидше власні емоції й віддзеркалення у власному розумі подій і предметів зовнішнього світу».

Лекція 3. Абстракціонізм.

Абстракціонізм або ж абстрактне мистецтво, безпредметне мистецтво, конфігуративне мистецтво це - одна із течій авангардистського мистецтва початку ХХ ст. У філософсько-естетичній основі абстракціонізму лежить ірраціоналізм, відхід від ілюзорно-предметного зображення, візуалізація чистого враження та самовираження митця за допомогою геометричних фігур, ліній, кольорових плям, звуків. Напрям сучасного абстрактного мистецтва в образотворчому мистецтві виник в Європі та Північній Америці в 1910-1920 роках. Здавна художники намагалися відобразити красу навколишнього світу, побутові сцени зі життя, жінок у малюнках, картинах. Натомість представники абстракціонізму виключали у своєму мистецтві видиму реальність, заперечували образне наслідування світу. Їхнім роботам притаманна деконструкція природних фігур, спрощення форми, інновації у використанні кольору, відхилення перспективи, а також протистояння традиційно зображеного освітлення. Згодом картини найталановитіших представників перетворилися на витвори мистецтва.

Виникнення та розвиток абстрактного мистецтва були пов'язані з духовними ідеями, які панували серед європейців на межі ХІХ-початку ХХІ століття. Як філософів, так і літераторів, музикантів, живописців захопили метафізичні та утопічні теорії. Художники прагнули висловити невимовне, передати відчуття єдності душі та матерії, всесвіту, в наслідок чого митці перебували в пошуку нової, нетрадиційної образотворчої мови, повної глибокого сенсу.

Засновниками абстракціонізму були такі митці, як : В. Кандинський, К. Малевич, П. Мондріан, Ф. Купка, М. Ларіонов, О. Родченко, Р. Делоне, В. Татлін, Л. Лисицький. Рух абстракціонізму виник в опозиції до поняття ренесансного мистецтва і краси, яке було раніше в силі. У епоху Відродження, талант художника вимірювався його здатністю відобразити з якомога більшою точністю навколишній світ. Існує думка, що популяризація фотографії наприкінці XIX століття сприяла виникненню абстрактного мистецтва, оскільки мистецтво більше не було першочерговим засобом для наслідування і відтворення світу.

Імпресіоністи кінця XIX - початку XX століття, як Моне, які були налаштовані проти академічного стилю, хотіли відійти від двозначності реалізму, а також ідеалізованої й суб'єктивної емоційної манери романтизму почали шукати уявлення про Всесвіт іншими поглядами. Захоплення імпресіоністів було передати зображення з набагато більшою яскравістю, ніж ідеальне враження зображувальних об'єктів або людей, що представляються.

На початку двадцятого століття два стилі почали руйнувати ідею наслідування природи, відкриваючи простір для прогресу і розвитку абстрактного мистецтва. Фовізм Анрі Матісса у його творах був присвячений спрощенню форм і детальному вивченню кольорів. Кубізм Пабло Пікассо і Жоржа Брак, який був притаманний їхньому живопису, розкладає перспективу сцен і використовує геометричні фігури в поданні елементів природи.

Абстракціонізм в сучасному живописі звичайно описує мистецтво, що не відображує предмети реального світу, але за допомогою тіні та кольору передає настроєвість.

Деякі течії в абстрактному живописі: абстрактний імпресіонізм, абстрактний експресіонізм, геометрична абстракція, ташизм, систематизм, супрематизм, конструктивізм, орфізм, неопластицизм, лучизм, кубізм, параметризм, медитативний живопис.

Методичні рекомендації до семінарських занять.

Тема 1. Абстракціонізм.

Питання для обговорення:

1. Основні засади та характеристика абстракціонізму. Виникнення абстрактного живопису : умови, причини, специфіка створення художнього образу.
2. Течії в абстрактному мистецтві.
3. Принципи художньої абстракції у творчості В.Кандинського, К.Малевича, російських кубофутуристів, П.Мондріана.
4. Живопис геометричної абстракції в ХХ столітті.
5. Живопис абстрактного експресіонізму в ХХ ст. (творчість Дж. Поллока).
6. Інші види абстракції в сучасному живописі у творчості Й. Бойса, П.Сулажа, М.Ротко, І. Кляйна та інші.
7. Абстрактний живопис у вигляді графіті і муралу початку ХХІ століття.

Тема 2. Дадаїзм і сюрреалізм.

Питання для обговорення:

1. Виникнення та історія розвитку дадаїзму.
2. Дадаїзм. Характерні риси.
3. Основні представники дадаїзму. Творчість Г. Арпа, М. Дюшана, М. Ернста, О. Фрейндліха та ін.
4. Історія розвитку сюрреалізму як напрямку у мистецтві ХХ століття.
5. Характерні риси сюрреалізму.
6. Сюрреалізм в українській культурі. Творчість Михайла Андрієнка, скульптура пізнього періоду творчості Олександра Архипенка, фото Лариси Звездочотової, інсталяції Таї Галаган, Іллі Чичкана, Василя Рябченка, Дарї Шевцової, Сергія Браткова.

Тема 3. Неоавангардизм. Друга половина XX ст.

Питання для обговорення:

1. Характерні ознаки періоду.
2. Мистецтво пост-авангарду.
3. Зародження нових стилів у світовому образотворчому мистецтві: поп-арт, оп-арт, кінетік-арт, боді-арт і тд.
4. Основні представники.

Тема 4. Реалістичне мистецтво після Другої світової війни.

Питання для обговорення:

1. Характерні ознаки реалістичного мистецтва цього періоду.
2. Історичні передумови розвитку стилю.
3. Творчість Людмили Ястреб, Тетяни Яблонської, Софії Караффи-Корбут, Юзефи Кратохвилі-Відимської, Ади Рибачук.

Модуль II. Український постмодернізм.

Лекція 1. Постмодернізм.

Мистецтво постмодерну це - сукупність мистецьких рухів, які намагалися заперечити деякі аспекти модернізму, що виникли на межі XX-XXI ст. Якщо імпресіоністи відтворювали миттєві враження від навколишнього світу на своїх полотнах, представники модерну прагнули побачити красу й естетику в усіх проявах людського існування, модерністи були в пошуках чогось нового і прагнули винайти те, що не було раніше. Натомість представники постмодернізму сприймали людське буття таким, яким воно є, і зробили мистецтво максимально відкритим, наповнили його елементами реального

життєвого процесу. Мистецтво постмодернізму характеризується свободою творця і відсутністю обмеження для самовираження. Якщо раніше у мистецтві відбувалося чітке відмежування професійного образотворення від масової культури, то мистецтво постмодернізму активно вступає у діалог з масовістю.

Здебільшого, такі рухи, як інтермедія, артінсталяція, концептуальне мистецтво і мультимедіа, особливо ті, що поєднують в собі відео, характеризуються як постмодерн.

Існує думка, що постмодернізм бере початок ще 20-х роках ХХ століття у представників дадаїстичного мистецтва з їхніми скандальними витівками, безглуздими колажами та домальованими шедеврами. У їхній творчості не було нічого спільного, окрім нічим необмеженого прагнення свободи. Одне з найбільших досягнень дадаїстів це - художній прийом - реди-мейд (ready-made), який широко застосовується в мистецтві. Його сутність полягає в тому, що промисловий предмет переноситься із побутової обстановки та експонується у виставковій залі.

Постмодернізм описує течії, які виникли на основі модернізму, але відрізняються від його тенденцій. Характерними ознаками модернізму є формальна чистота, специфічність середовища, мистецтво заради мистецтва, достовірність, універсальність, оригінальність та революційні або реакційні тенденції, а саме авангард. Найважливіша модерністська ідея, проти якої виступає постмодернізм це - парадокс. Парадокс був найголовнішим елементом модерністів, яку започаткував Мане. Через свою незвичайність зміст творів привертають свою увагу.

Однією з характерних особливостей постмодерністського мистецтва є поєднання в ньому високої і низької культури за допомогою використання промислових зразків і образів поп-культури. Постмодерністське мистецтво вирізняється своєю здатністю стирати розбіжності між тим, що сприймається як професійне або високе мистецтво і тим, що зазвичай розглядають як низькопробне мистецтво або кітч. Хоча експерименти з руйнування кордонів

між високим і низьким мистецтвом з'являються і в модернізмі, але такі практики набули повного схвалення лише після настання постмодерністського періоду. Постмодернізм запровадив риси меркантильності, прояви кітч, естетику кемпу у свій художній контекст, а також запозичує елементи стилів з минулих періодів, такі як готика, ренесанс і бароко, і змішує їх, повністю ігноруючи їхнє оригінальне використання у відповідних періодах.

Фредерік Джеймсон, який найбільш відомий аналізом сучасних культурних течій стверджує, що постмодерністські роботи не мають будь-яких претензій на спонтанність і безпосередність вираження, а натомість використовують замість них стилізацію і переривчастість. На думку інших критиків, стилізація і переривчастість були притаманні і модерністам, що проявилось в творчості таких художників, як Мане і Пікассо.

Визначення постмодернізму відкидає модерністські великі розповіді художнього спрямування, руйнує кордони між високими і низькими формами мистецтва і порушує жанрові відповідності стилів за допомогою конфліктів, колажів і фрагментації. Постмодернізм вважає всі усталені твердження нестійкими і нещирими, в наслідок чого іронія, пародія, і гумор є єдиними споконвічними твердженнями, які критика або перегляд не можуть скасувати. Іншими визначальними рисами постмодернізму є «плюралізм і різноманітність».

Лекція 2. Український постмодернізм

Постмодернізм являє собою напрямок в мистецтві, який прийшов в 1950-х роках на зміну модернізму. Українські дослідники зазначали, що перехід від авангардизму до постмодернізму в Україні припав на період «перебудови». В образотворчому мистецтві постмодернізм проявився у домінуючому руйнуванні традицій і усталених художніх форм. В літературі постмодернізм проявився в творчості Юрія Андруховича, Івана Малковича, Юрія Іздрика, Степана Процюка, Оксани Забужко та інших.

Історія культури та мистецтва сучасної України пов'язана з боротьбою за національну ідею, за боротьбу за власну ідентичність в контексті глобального світового мистецтва. Важливим фактором є те, що тяжіння до європейської єдності, яке вилилося в політичний рух за возз'єднання з Європейським Союзом, розвинулося паралельно з посиленням національної свідомості та чітким осмисленням української ідентичності. В цей перехідний період велику роль зіграли діячі культури - художники, музиканти, письменники та літературні критики.

В епоху постмодернізму митці також працюють і розвивають техніки і стилі, які були напрацьовані попередниками. Зокрема, наприкінці ХХ століття у творах Віктора Зарецького набув нового звучання стиль модерн. Його картини вирізняються колоритом українського фольклору, різноманітністю орнаментальних стилізацій, самобутніми сучасними сюжетами. Автор формує образ в своїх творах через виразність ліній, плям та гармонію барв. Часто художник звертався до жіночих портретів, на яких жінка постає такою, якою вона прагне бути та якою створила її природа – вродливою, таємничою, жіночною і привабливою.

Українська скульптура початку ХХ ст. теж не уникла впливу модерну. Під впливом західних мистецьких шкіл формується когорта українських скульпторів-модерністів – М.Гаврилко, М.Паращук, В.Іщенко, П.Війтович та ін. Їхній творчості притаманні контрастні світлотіньові ефекти і глибокий психологізм. Скульптор світового масштабу О.Архипенко розширив мову пластики ХХ ст.: він спонукав порожній простір стати органічним і найвиразнішим елементом композиції. Цьому неперевершеному митцеві належать “Ступаючи жінка”, “Жінка, яка розчісується” та інші твори.

Вплив авангарду спостерігаємо творчості українських графіків. Видавництво Івана Маковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» у створенні дитячих книг співпрацювало з художником Костем Лавром - одним із найяскравіших і найколеритніших українських книжкових графіків. Кость Лавро поєднавши

засадничі елементи українського авангарду 20-х років з найвиразнішими рисами українського народного малярства, створив свій неповторний, яскравий та, водночас, неперевершений національний стиль. Роботи графіка увійшли до каталогів багатьох престижних міжнародних виставок дитячої книги.

Методичні рекомендації до семінарських занять.

Тема 5. Український постмодернізм.

Питання для обговорення:

1. Постмодернізм як напрямок в мистецтві в 1950-х роках в Україні.
2. Постмодернізм в літературі. Творчості Юрія Андруховича, Івана Малковича, Юрія Іздрика, Степана Процюка, Оксани Забужко та інших.
3. Творчість українських скульпторів-модерністів: М.Гаврилко, М.Паращук, В.Іщенко, П.Війтович та ін.
4. Творчість Віктора Зарецького, Костя Лавро

Методичні рекомендації до самостійної роботи.

Тема 1. Мистецтво XX ст. Авангард початку XX ст.

Завдання :

1. Підготувати презентацію на тему: «Значення кубізму в оновленні засобів формотворення у мистецтві модернізму першої чверті XX ст.».
2. Укласти понятійний словник термінів, що характеризують мистецтво XXст.

Тема 2. Фовізм та експресіонізм.

Завдання :

1. Підготувати реферат на тему: «Фовізм, основні представники, характер спільноти, значення малярства фовістів у подальшому розвитку зображувального мистецтва».
2. Підготувати презентацію на тему : «Фовізм», «Експресіонізм».

Тема 3. Абстракціонізм.

Завдання :

1. Підготувати реферат на тему: «Абстрактній експресіонізм. Творчість М.Ротко, А. Горки, Г. Хартунг, Де Кунинг, П. Сулаж».
2. Укласти понятійний словник термінів, що характеризують абстракціонізм.

Тема 4. Дадаїзм і сюрреалізм.

Завдання :

1. Підготувати презентацію на тему: «Дадаїзм та його значення у мистецтві ХХ ст».
2. Написати реферат на тему : «Дадаїзм», «Сюрреалізм».

Тема 5. Неоавангардизм. Друга половина ХХ ст.

Завдання :

1. Написати есе на тему: Поп-арт, хеппенінг, інвайронмент, концептуалізм, перформанс – напрями у мистецтві 1950-1960-х р.
2. Підготувати реферат на тему: «Творчий доробок С. Далі і його місце у сюрреалістичному руху».

Тема 6. Реалістичне мистецтво після Другої світової війни.

Завдання :

1. Підготувати реферат на тему: «Місце і значення реалістичного мистецтва після Другої світової війни».
2. Написати есе на тему: «Принцип «Фотосприйняття» у мистецтві, його здобутки та втрати».

Тема 7. Постмодернізм.

Завдання :

1. Підготувати презентацію на тему: «Витоки постмодернізму та його художньо-філософські принципи».

2. Підготувати реферат на тему : «Тілесність» як принцип сучасного образотворчого мистецтва.

Тема 8. Український постмодернізм.

Завдання :

1. Написати есе на тему : «Характерні особливості українського постмодернізму 1960-70 років».

2. Підготувати презентацію : «Нові форми бачення у мистецтві постмодернізму».

1. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Значення кубізму в оновленні засобів формотворення у мистецтві модернізму першої чверті ХХ ст.
2. Образ сучасної людини у творчості Пікассо.
3. Новаторство у скульптурі кубізму.
4. Ідеї та творчі засоби у мистецтві футуризму.
5. Особливості скульптури футуризму від Кольдера до Тангли.
6. Характерні ознаки неопримітивізму в мистецтві початку ХХ ст.
7. Примітивізм в образотворчому мистецтві ХХ ст.
8. Фовізм, основні представники, характер спільноти, значення малярства фовістів у подальшому розвитку зображувального мистецтва.
9. Творчість А. Матіса та традиції мистецтва ХІХ ст.
10. Експресіонізм. Угрупування “Міст”.
11. Характерні особливості графіки експресіоністів.
12. Творчість Е. Мунка та розвиток гравюри першої чверті ХХ ст.
13. Історія розвитку мистецтва від творчості Піта Мондріана до оригінальності Дж. Поллока и Де Кунінга.
14. Абстрактний експресіонізм. Творчість М.Ротко, А. Горки, Г. Хартунг, Де Кунинг, П. Сулаж.
15. Екзистенціалізм або філософія існування.
16. Геометричний абстрактивізм. Творчість Н. де Сталь, Й. Альберс.
17. Дадаїзм та його значення у мистецтві ХХ ст.
18. Історія розвитку сюрреалізму, його ціль, основні течії. Творчість М. Ернст, Г. Арп, Ф. Пікабія, Ів Тангі, Г. Магрітт та ін.
19. Творчий доробок С. Далі і його місце у сюрреалістичному руху.
20. Поп-арт, хеппенінг, інвайронмент, концептуалізм, перформанс – напрями у мистецтві 1950-1960-х р.
21. Метод гри у мистецтві та вихід за його межі ustalених норм.
22. Особливості психоделічного мистецтва, гіперреалізм.
23. Принцип «Фотосприйняття» у мистецтві, його здобутки та втрати.

24. Місце і значення реалістичного мистецтва після Другої світової війни.
25. Характерні ознаки мистецтва італійського неореалізму.
26. Творчість Р. Гуттузо.
27. Творчий доробок Дж. Манцу і класичні традиції у мистецтві.
28. Поліфорум Д.Сікейроса.
29. Американський реалістичний живопис. Найяскравіші представники:
Е. Хоппер, Е. Уїєс, Ф. Леже.
30. Витоки постмодернізму та його художньо-філософські принципи.
31. «Тілесність» як принцип сучасного образотворчого мистецтва.
32. «Деканонізація» та боротьба з традиційними цінностями у мистецтві постмодерну.
33. Текст и зображувальне мистецтво у мистецтві постмодернізму.
34. Іронія постмодерна як затвердження плюралізму у художньої діяльності.
35. Театральність та специфіка сучасної візуальної культури.
36. Нові форми бачення у мистецтві постмодернізму.
37. Характерні особливості українського постмодернізму 1960-70 років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Андреева Е.Ю. Постмодернизм. Искусство второй половины XX - начала XXI века / Е.Ю.Андреева. СПб.: Азбука-классика, 2007 (Новая история искусства). 488 с.
2. Бабуніч Ю. Модернізм і пошуки нових принципів формотворення в українському живописі кінця XIX – першої третини XX ст. / Ю. Бабуніч. Вісник ЛНАМ. Вип. 26., 2015. С. 128– 141.
3. Батракова С. П. Искусство и миф: Из истории живописи XX века / С.П. Батракова. М.: Наука, 2002. 215 с.
4. Власов В. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства / В. Власов. Т. 4. СПб: Лита, 2000. 831 с.
5. Голубець О. «Хронометрия» Романа Романишина. Секреты органического сочетания архаики и глобального информационно-цифрового кода современности / Орест Голубець. - URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/v-konce-dnya/hronometriya-romana-romanishina>
6. Гройс Б. Топология современного искусства / Борис Гройс. - URL: <http://xz.gif.ru/numbers/61-62/topologiya/>
7. Кравич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: навч. посібн.: У 3 ч. Ч. 3. Львів: Світ, 2005. 268 с.
8. Куликова И.С. Философия и искусство модернизма / И.С. Куликова. М.: Изобр. искусство, 1980. 178 с.
9. Курочкин В. А. Экологическая тематика в городском арт-дизайне / В. А. Курочкин //«Архитектон: известия вузов». № 42, июнь, 2013. - URL: http://archvuz.ru/2013_2/16
10. Личковах В. Філософія сучасного мистецтва (Вступ до неklasичної естетики) / В. Личковах // Зеленая лампа: Учебный культурологический журнал. 1999. № 1-2. С. 34-36.
11. Лобановський Б.Б. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. / Б.Б.Лобановський, П.І. Говдя. К.: Мистецтво, 1966. 145 с.
12. Малахов Н. О модернизме / Н. Малахов. М.: Изобр. искусство, 1975. 110 с.
13. Маркаде В. Український внесок до авангардного мистецтва початку XX ст. / В. Маркаде //Сучасність. 1980. Вип. 7-8. С. 202-221.
14. Модернизм: анализ и критика основных направлений. М. : Искусство, 1987. 95 с.
15. Модернізм. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ«Академія», 2007. Т. 2 : М – Я. С. 64-67.
16. Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX ст. /ПІСМ АМУ; Ред. – упоряд. О.О. Авраменко; Редкол.: В. Д. Сидоренко (голова), О. О. Авраменко, В. Я. Даниленко та ін.: У 2 кн. – К.: Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. 656 с.: іл.

17. Рычкова Ю. В. Энциклопедия модернизма / Ю. В. Рычкова. М.: Издательство ЭКСМО-Пресс, 2002. 224 с., илл.
18. Соловйов О. “Нова хвиля” в українському мистецтві 90-х рр. ХХ ст. та її трансформації / Олександр Соловйов // Сучасне мистецтво: наук. зб. / Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. К., 2004. Вип. 1. С. 34 – 47.
19. Сидоренко В. Візуальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст. / В. Сидоренко // Сучасне мистецтво: наук. зб. / Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. К., 2005. Вип. 2. С. 52 – 63.
20. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань. Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століття / В. Сидоренко. К.: ВХ [студіо], 2008. 187 с.
21. Символізм в авангарде. М.: Наука, 2003. 443 с.
22. Сучасні проблеми художньої освіти в Україні: Зб. наук. пр. / ІПСМ АМУ / Редкол.: А. В. Чебикін (керівник), О. С. Тимошенко (голова), А. П. Лашенко, В. Д. Сидоренко та ін. К., 2005. Вип. 1: Еволюційні процеси у музичному мистецтві: Від минулого до майбутнього (Київ – Донецьк). 256 с.: іл.
23. Хофман В. Основы современного искусства. Введение в его символические формы / Пер. с нем. А. Белобратова; Ред. И. Чечот и А. Лепорк. СПб.: Академический проект, 2004. 560 с

Додаткова література:

1. Демпсі А. Сучасне мистецтво. – К.: Форст, 2022.
2. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / за заг. ред. Стівена Фартінга: передм. Річарда Корка ; [пер. з англ. А. Пітика та ін.]. Харків : Vivat, 2019. 576 с. 19. Кох В. Енциклопедія архітектурних стилів. Класична праця по європейському зодчеству від античності до сучасності // М.: ЗАТ «БММ», 2011. 528 с.
3. Кравченко Я. Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен. – К.: Майстерня книги – Оранта. – 2010. – 399 с.
4. Кравченко Я., Лупій С. «Історія зарубіжного мистецтва. Навчальна програма». – Львів, ЛНАМ, 2012 . – 122 с.
5. Ложкіна А. Перманентна революція: мистецтво України ХХ – початку ХХІ ст. - Київ: ArtHuss, 2019. – 544 с.
6. Стародубцева Л. В. Архітектура постмодернізму : Історія. Теорія. Практика. — К.: Спалах, 1998. — 208 с.: іл.
7. Сусак В. Українські мистці Парижа. 1900 – 1939. – К.: Родовід. – 2010. – 408 с.
8. Ходж А. Історія мистецтва. Живопис від Джотто до наших днів. – Х.: Фактор. – 2012. – 208 с.
9. Черкес Б. С., Лінда С. М. Архітектура сучасності: остання третина ХХ – початок ХХІ століть. Навчальний посібник. Друге видання. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 384 с.